
Allard Schröder

Wenst

*verteld in acht afzonderlijke
geschiedenissen uit het jaar 1952*

2009

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

WAT VOORAFGAAT

In Wenst wisten ze dat er buiten het dorp en de eindeloze akkers die het omringden vele andere werelden moesten bestaan, die af en toe teer en trillend als een fata morgana boven de horizon van de verbeelding konden verschijnen of 's nachts als verre, soms verontrustende droomgezichten in de slaap. Overdag, in het harde licht van de werkelijkheid, bestonden ze hoogstens in de boeken die een enkeling in zijn kast had staan of in de atlas van Eylert Schering; je kon ze ook in de krant tegenkomen, in de bladen van de leesportefeuille of soms als een stem uit de radio, maar voor wie geen krant las en niet naar de radio luisterde – en dat waren er genoeg – bleef de wereld buiten Wenst niet meer dan een verre luchtspiegeling, waarover af en toe in Veenzicht een passant wist te vertellen of anders wel een van de weinigen die ooit uit Wenst waren vertrokken en met peinzende blik in de ogen weerom waren gekeerd. Wie zijn voorbeeld wilde volgen, bracht het vaak niet verder dan de Stad, zoals in de provincie Groningen de hoofdstad wordt genoemd, sommigen haalden het Westen, een enkeling ging overzee. Maar ook al hadden de levens in Wenst een nabije horizon, hun dromen waren grenzeloos.

Ik heb hun verhalen lange jaren met me meegedragen. Ze wogen niet zwaar, daarvoor waren ze misschien te bescheiden en lieten ze zich te makkelijk overstemmen door de ketelmuziek van het ware leven. Sommige zijn

inmiddels vervaagd en vertrokken naar de nacht om een enkele keer onherkenbaar schimmig in mijn dromen rond te komen spoken. Maar andere bestaan nog en hebben er hier voor gezorgd dat Wenst niet in vergetelheid zal wegzinken.

I

KLEINE LEGENDE

Het gehucht Wenst wordt door de Stad alleen uit de ooghoeken waargenomen, zoals de Stad op haar beurt door de rest van het land slechts uit een ooghoek wordt gezien, en Nederland op dezelfde wijze door zijn buurlanden, en die ook zo door de grote mogendheden. Hetzelfde zal misschien ook wel voor onze hele planeet gelden, al weet niemand natuurlijk hoeveel ooghoeken de groene mensen van Mars hebben en wat ze er allemaal mee kunnen zien. In elk geval meer dan Carel Anton Fischer, fabrieksdirecteur in ruste, die in december 1952 in Wenst langs het kanaal wandelde en zo in zichzelf opging dat hij ook uit zijn ooghoeken niets zag. Het kon ook zijn dat hij zijn oogleden toekneep omdat het al weken droog was en de schrale winterwind over de uitgedroogde braakliggende velden schuurde. Plotseling konden er wolken fijn stof hoog opdwarrelen en als wervelwinden worden voortgejaagd om naderhand als het weer rustig was geworden hier en daar als doffe vliezen van vuil op het kanaal achter te blijven. Stapvoets achter Fischer volgde de zwarte Buick met zijn tuinman aan het stuur. Fischer was uitgestapt omdat hij wilde nadenken en hem dat wandelend het beste afging, maar de wind en het stof dat hem in het gezicht woei verstrooiden zijn gedachten, waardoor hij eigenlijk aan niets bijzonders dacht. Hij was van plan verderop aan het kanaal een kleine villa te bezichtigen, waar tot voor kort een rentenierende Indisch-gast had gewoond. Het huis stond te koop.

Er schuin tegenover lag een ijzeren draaibrug, waarom-

heen zich een paar dozijn verweerde huizen verdrongen. Aan de overkant van het kanaal, naast de brug, stond café Veenzicht, met de villa en de huizen in de wijk verderop, aan de rand van het dorp, een van de weinige gebouwen in Wenst met twee verdiepingen. Fischer overwoog de villa te huren voor zijn nicht, de dochter van zijn zuster, die door omstandigheden haar toevlucht bij hem had gezocht. Na een paar maanden was zijn bedlegerige vrouw begonnen aan te dringen dat ze ergens zelfstandig zou gaan wonen. Met pijn in het hart was Fischer gezwicht, hij hield van zijn nicht. Haar aanwezigheid bracht het leven terug in zijn veel te grote, bruin gepolitoerde huis, waar hij niet zo lang voor haar komst in de ruisende stilte alleen nog maar zijn eigen ademhaling en het tikken van de staande halklok had gehoord. Op zulke momenten was hij voor even een radeloos man geweest.

Vanuit de gelagkamer van Veenzicht zag de achttienjarige zoon van de kastelein, die naar zijn vader Eylert Schering heette, Fischer en de auto halt houden voor de villa. De makelaar die daar op het bezoek had gewacht, haastte zich met de hoed in de hand naar buiten om de oudere man te begroeten.

Na een kort gesprek liep Fischer naar de auto en opende het achterportier. Er stapte een vrouw uit, die tot dan toe in de schaduwen van de auto verborgen was gebleven. Omdat ze de kraag van haar bontjas had opgezet, was het onmogelijk vanuit de gelagkamer iets van haar gezicht te zien.

Ze gingen het huis in.

Fischer kocht het, regelde een schilder en een behanger. Twee weken later trok het nichtje erin.

Hoewel er die dag meer stof over de velden joeg dan anders, kwamen de Wensters hun huizen uit toen de verhuiswagen voorreed.

Op de tweede verdieping stond Eylert Schering voor het raam van zijn slaapkamer. Voor de nieuwe bewoonster het huis in ging, draaide ze zich om naar de zwijgende toeschouwers, zei iets tegen Fischer wat in de wind verwaaide en liep daarna naar binnen.

Tegen vieren kwamen de mannen het café in. Krakende leren jassen. Vale manchester broeken en hemden zonder boord. Bier uit de fles. Kouwelijke kraaien waren het, ineedgedoken op hun krukken ontvouwd en ze elkaar hun plannen. Dat deden ze al jaren. Hun voorvaderen waren naar dit oord gelokt toen het hier nog wild was en de oude venen alleen over smalle paden begaanbaar waren. Nu waren er alleen nog maar eindeloze akkers, die ze vervloekten, het genadeloze grijs van de luchten en hun eigen nutteloosheid. Als ze straks in het donker wankelend langs het kanaal naar huis liepen, blaften de honden hen na, het oogwit hysterisch opflakkerend in de nacht.

De oude Schering stond achter de tap en luisterde afwezig naar de plannen die de kraaien verzonnen om in één klap rijk te worden. Zelf had hij ze ook. Hij zou de naam van het café willen veranderen van 'Veenzicht' in 'Het Witte Paard' en de zwarte gevel helder wit willen schilderen en een terras willen inrichten, maar er was een onzichtbare hand die hem steeds tegenhield. Hoewel hij zich er niet bij neer wilde leggen, stond het toch vast: het zou nooit gebeuren dat hij witte verf zou kopen en steigers zou laten neerzetten om de pui te schilderen. Misschien waren het de luchten die hem verlamden, of

was het de kale horizon. Driekwart eeuw woonden de Scherings nu bij de brug, ze hadden er paarden uitgespannen, dronken turfstekers zien vechten en het bovenzaaltje verhuurd voor de vergaderingen van de socialen, en al die tijd hadden ze zich niet van het café los kunnen maken. Steeds hadden ze zich de meesters van het zwarte gebouw gewaand, maar sluipenderwijs waren ze er de horizon van geworden.

Op zijn kamer draaide Eylert Schering zich om naar de wastafelspiegel. Zonder de sigaret uit zijn mondhoek te halen bracht hij met brillantine zijn vaalblonde haar in model, daarna strikte hij zijn das opnieuw. Hij bekeek zichzelf en het beviel hem wat hij zag. In het dorp zei men dat hij er wel zou komen, al wist niemand eigenlijk goed waar. De jonge Schering zweeg daarop, heel goed wetend dat hij er op eigen kracht niet toe in staat was. Een paar jaar geleden had hij kapper willen worden, misschien omdat een kapperszaak met al zijn flessen, flacons en spiegels wel iets van een café had, maar zijn ouders hadden hem aan het verstand gebracht dat 'de zaak' hem niet kon missen.

Hij bleef.

Intussen bleef er weinig meer dan de hoop dat een gelukkig toeval hem zou komen verlossen. Vaak zat hij over de atlas gebogen, die altijd lag opengeslagen op de pagina met de scheepvaart- en luchtlijnen. Die tussen Europa en Amerika vormden dikke bundels, daar was veel verkeer, maar er liep hier en daar ook een enkele stippellijn. Eens in de zoveel tijd koos een schip zee om ergens in een weemoedige uithoek van de wereld een reiziger op te halen en oude kranten af te leveren. Op zo'n schip had hij wel willen uitvaren. Of anders zou hij op het vliegtuig willen

stappen – op de trap zou hij nog even omkijken naar Holland om daar pas weer terug te keren als hij een rijk man was geworden.

Nu de nacht van Fischer in de villa woonde, stroomde 's avonds uit alle ramen licht naar buiten. Er stonden auto's op de oprijlaan en er klonken vrolijke stemmen. Eylert Schering leende een verrekijker van een van de kraaien aan de bar en tuurde – soms een uur lang – naar de villa, waar hij meestal slechts schimmen zag en weerspiegeld glas. Als de bewoonster in haar auto wegreed volgde hij haar zo lang mogelijk met de kijker. Nooit keek ze omhoog naar zijn raam, verontrust omdat ze had gevoeld dat ze werd gadegeslagen.

Aan de overkant van het kanaal had Mathilde D*** – er is reden haar achternaam hier niet te noemen – de jonge Schering bijna dagelijks een paar keer voorbij zien lopen, maar hem verder geen aandacht geschonken. De winter had zich geleidelijk teruggetrokken naar het noorden; met de komst van de voorjaarsregen was het stof modder geworden. Toen de lente zich aankondigde, sprak ze de jongeman aan.

'Hallo. Loop nou niet door.'

Eerst was hij bleek geworden, daarna rood, en al die tijd had hij haar radeloos aangestaard.

Ze wist dat hij boven het café aan de andere kant van het kanaal woonde en vroeg of hij misschien werk zocht.

Hij rechte zijn rug en loog dat hij in de stad een studie volgde en zich thuis op zijn examens voorbereidde.

Mathilde D*** glimlachte toegeeflijk. Ze wees naar de tuin en begon aan een uitleg. Nu ze hem niet langer aan-

keek zag de jonge Schering pas hoe mooi ze was, mooier en stralender nog dan de filmsterren en fotomodellen uit *De Wereldkroniek*, *Het Vizier* of zelfs uit *De Lach*. Waar die naar zwarte inkt en papier stonken kon hij háár parfum ruiken, haar stem horen, haar sierlijkheid bewonderen.

Zijn blik hinderde haar. Toen ze fronsend zweeg en hui-verend haar bontjas dichttrok, begreep hij het teken. Beschaamd deed hij een stapje achteruit, onderdanig zonk het hoofd tussen de schouders.

‘Heb je wel naar me geluisterd?’ wilde ze weten.

Hij knikte. Ja, natuurlijk. Hij zweette.

‘Ik vroeg of je iemand in dit dorp kent die mij kan helpen met de tuin, nu jij het te druk hebt met je examens. Ik wil straks als het zomer wordt een tuin vol rozen om mijn huis. Ik houd van rozen, in alle kleuren. Jij niet?’

Hij knikte. Natuurlijk, mevrouw. In Wenst had niemand rozen in zijn tuin.

‘Maar voor het grove werk heb ik hulp nodig.’

Hij beloofde voor haar uit te kijken.

Terwijl hij naar huis liep wist hij dat hij haar tuinman zou worden.

De volgende dag werd hij aangenomen.

In de gelagkamer lieten de kraaien hun plannen met rust toen ze het hoorden. Mooie Eylert tuinman? Met zijn blanke handen en zijden stropdas als een grondwerker in de aarde wroeten? Natuurlijk hadden zij ook wel gezien dat de dame in de kleine villa mooi was, maar wat wilde Eylert van haar? Had hij soms plannen met haar? Gelach. Ze was minstens in de dertig en daarbij ook nog familie van de Fischers. En hoe zat dat ook alweer: hij wilde toch vooruitkomen in de wereld? Moest je vooral tuinman worden.

Opnieuw gelach.

Verlegen staarde de jonge Schering naar zijn handen. Een dikke, ondoorzichtige wolk verspreidde zich in zijn hoofd. Naderhand uit het slaapkamerraam naar buiten kijkend zag hij de villa vurig opvlammen in het rossige late namiddaglicht en aan de donkere kant een lange schaduw over Wenst leggen. Gehypnotiseerd bleef hij ernaar staan kijken, er steeds meer van overtuigd dat daar aan de overkant van het kanaal zijn bestemming lag.

Mathilde D*** glimlachte om de zijden stropdas en het witte overhemd dat Eylert Schering onder de gloednieuwe overall droeg, maar zei niets.

Hij leerde snel. Aan het eind van het voorjaar had de tuin zich al hersteld van de jaren van verwaarlozing onder het bewind van de rentenierende Indischgast. Zonodig liet Mathilde D*** hem ook werk in het huis doen, een enkele keer dronk ze thee met hem in de keuken.

Vanuit de tuin zag hij haar door de serre drementelen of in de keuken boven een pan gebogen staan. Ondertussen bond hij de rozen op die ze door hem had laten planten en snoeide de struiken. Elke dag kwam hij wel even langs om een uitgebloeide bloem af te knippen of de tuin te besproeien of hout te klieven voor de open haard. Hij laptte de ramen en poetste het tafelzilver.

Ze kon uren telefoneren. Toen hij tijdens zo'n gesprek eens per ongeluk binnenkwam, merkte hij dat ze Engels sprak, een taal die hij zichzelf weliswaar had geleerd, maar waaruit hij geen wijs werd als een ander hem sprak, en hij sloop weer weg.

De rozen bloeiden.

Ze vroeg hem eens of hij een vriendin had. Nee. Hoe dat kwam, zo'n knappe jongen als hij? Wie, ik? Ja, jij. Ze lachte om zijn verlegenheid en zei nog iets aardigs, dat hij niet verstond.

Eylert Schering merkte dat het hem een diepe bevrediging gaf haar te dienen, zodat ze onbekommerd vrij kon zijn; al wat haar tot last was zou hij haar uit handen willen nemen, haar lichtheid zou zijn schepping zijn. In ruil daarvoor bracht haar aanwezigheid alleen al hem in een staat van genade. Als hij haar observeerde kwam er na enige tijd een stille extase over hem, die steeds meer de zin van zijn bestaan ging uitmaken.

De opengeslagen atlas verstofte op zijn kamer.

Wanneer hij het hoofd boog om haar bevelen aan te horen, doorgloeide hem een intens geluk. Als uitvoerder van haar wensen en verlangens was hij een deel van haar geworden, vloeiende er iets van haar wezen in hem over, dat hem uit zijn kleine roerloze wereld tilde en hem die andere, die grote liet zien. Nu had hij zijn atlas niet meer nodig, hij hoefde niet meer langs stippellijnen te reizen, hier vlakbij, in de villa van Mathilde D***, had al die tijd al zijn bestemming gelegen. Soms bleef hij midden op straat of in de gelagkamer staan en lachte luid, aangestaard door de kraaien.

Zijn toewijding ontroerde haar soms. Hoewel hij nog jong was, zag ze dat zijn rug zich al kromde en dat hij als de anderen werd die in het veen hadden geleefd en nu met een hoge rug en ingevallen borst in hun moestuinen scharrelden.

Eylert Schering merkte niets van haar ontroering, zozeer ging hij in zijn taken op.

Steeds vaker waren daar die lange telefonades, die hem begonnen te verontrusten omdat hij niet wist wat ze te betekenen hadden en omdat ze haar bedachtzaam en af en toe van streek maakten. Geagiteerd wimpelde ze zijn onhandige vragen af – hij kon soms slecht met woorden overweg – en liet hem een fles rode wijn uit de kelder halen, die ze snel achter elkaar leegdronk. De wijn kleurde haar tanden zwart en er verschenen donkere vegen van spanning onder haar ogen, die hem verontrustten, maar er was niets wat hij kon doen, hoezeer het hem ook kwelde.

Hij diende slechts.

Van tijd tot tijd was Mathilde D*** enkele weken achtereen op reis. Waarheen wist de jonge Schering niet. Thuis wachtte hij ongeduldig op haar terugkeer.

's Avonds keek hij uit zijn slaapkamerraam naar de donkere ramen van de villa. Maanbeschenen dansten de stofwolken over de velden, het kanaal glansde dof. In het verenigingsgebouw treurden grondwerkers om de dood van Stalin.

Eylert Schering had de sleutel van het huis om de planten te kunnen verzorgen. Eenmaal vond hij in de brievenbus een brief van een overheidsinstantie. Hij was aan haar geadresseerd, alleen ging er nog een andere naam aan de hare vooraf en waren beide namen met een liggend streepje verbonden: Mangold-D***. Het moest haar volledige naam zijn.

Zijn hoofd probeerde zich te verbergen tussen de hoog opgetrokken schouders. Alle verwachtingen die hij had gekoesterd, verwaaiden. Toen hij zich weer oprichtte, voelde hij zich leeg.

Nooit had hij met de mogelijkheid rekening gehouden dat ze wel eens getrouwd kon zijn. Waarom had ze hem er niets over gezegd? In zijn eerste verongelijkheid zag hij het als verraad, al vroeg hij zich niet af waarin dat dan precies zat. Later zag hij wel in dat ze hem, haar tuinman, natuurlijk niet had hoeven vertellen dat ze getrouwd was. Waarom zou ze?

Gedesillusioniseerd dwaalde hij door het lege huis, opende uit balorigheid links en rechts kasten en laden, zocht de kleine secretaire na op geheime vakken. In haar slaapkamer, waar hij nooit eerder was geweest, stond een groot tweepersoonsbed, het hoogaltaar van haar huwelijk.

Alles wat ze voor hem betekend had leek uit Eylert Schering weg te vloeien. Hij opende haar klerenkast, begroef zijn betraande gezicht in de bontjas, snoof de parfum van haar kleren op. In een kast vond hij een teer, gazen nachthemd dat weinig zou verhullen als ze het droeg. Voorzichtig spreidde hij het uit op het bed en ging ernaast liggen.

Nadat hij zichzelf had bevredigd, trok hij zorgvuldig de spreid recht en borg het nachthemd weer op, maar de kamer bleef ruiken naar de gistende geur die mannen in hun opwinding uitscheiden. Van alle kanten staarde de schennis hem aan. Hij vluchtte de kamer uit.

Naderhand vermande zij zich. Hij nam zich voor zijn schuchterheid te laten varen. Nu ze getrouwd bleek, was het niet meer dan vanzelfsprekend dat hij een zakelijker houding aannam; in werkelijkheid was hij echter gediensstiger dan ooit, uit schaamte voor het onuitwisbare, dat hij in haar slaapkamer had gedaan. Alleen door haar te

dienen kon hij de bevlekking die hij haar had aangedaan ongedaan maken.

De dag dat Eylert Schering een rode Ford-cabriolet op de oprijlaan aantrof, viel ergens halverwege augustus. De aardappeloogst was voorbij, bij harde wind werden weer bruine stofwolken over de velden gejaagd. Omdat het al een paar dagen niet had geregend, kwam hij de tuin sproeien. Uit de openstaande ramen van het huis klonken stemmen, soms kwaad, soms vleierend, nu eens dreigend, dan weer smekend.

Een van de stemmen was van Mathilde D***.

Hij liep naar de achterkant van het huis. Op het terras zaten twee jongemannen achter een champagnekoeler. Hij negeerde hun aanwezigheid, wat hij gewoonlijk deed als er bezoek was. Nadat hij de tuinslang had uitgerold, gaf hij de planten water.

Ineens merkte hij dat er iemand vlak achter hem stond. Hij draaide zich om.

‘Leuke overall,’ zei een van de jongemannen, die de tuin was ingelopen. Hij nam een slokje van zijn champagne. ‘Staat je goed.’ Hij had donkere, golvende haren en felblauwe ogen die de jonge Schering ondervroegen en testten. *Ben je een van ons? Niet? Dan kun je dat altijd nog worden, schat.* Het jonge gezicht met de dikke lippen was knap, maar al licht bedorven.

‘Ze noemen me Lupo,’ zei hij, ‘maar jij mag Loe zeggen.’

De jonge Schering lachte hulpeloos. Instinctief had hij de bedoeling van de jongeman begrepen. Over heel zijn lichaam brak hem het zweet uit, waardoor het voelde alsof er een laagje slijm over zijn huid lag. Hij zei dat hij bezig

was en geen tijd had, maar de ander liet zich niet ontmoedigen. Een beetje kwijnend zei hij dat het niet aardig was om een gast van Mathilde D*** zomaar de rug toe te keren, hoewel – het moest gezegd worden – de overall hem van achteren ook goed stond. Inmiddels had de andere jongeman zich bij hem gevoegd. Hij had licht uitpuilende ogen en rossige krulletjes. Net als de ander was hij duur gekleed. Grinnikend zette hij zijn voet op de slang, de waterstraal verloor zijn kracht, wat ze erg komisch schenen te vinden. De jongeman die zich Lupo had genoemd, draaide om Eylert Schering heen en likte zijn lippen. Hij maakte hem complimenten over zijn haar, intussen zijn geslacht schikkend.

Even voordat Eylert door de twee jongemannen ingesloten dreigde te raken, klonk er een bevel van het terras.

‘Hey, stop that!’

Naast Mathilde D*** stond een rijzige man in een licht zomerkostuum; zijn gezicht ging schuil onder een breedgerande hoed en een zonnebril, in zijn knoopsgat droeg hij een rode anjer. Met enige tegenzin gehoorzaamden de jongemannen.

Mathilde D*** zei iets tegen de man met de anjer en verdween in het huis. Even later kwam ze via de keukendeur de tuin in en liep naar de jonge Schering. Zonder dat de drie mannen op het terras konden zien wat ze deed, greep ze zijn hand en duwde hem tien gulden en een briefje in handen. Hij merkte dat ze zenuwachtig was.

‘Ga naar huis en bel het nummer dat op dit briefje staat,’ beval ze op een toon die geen tegenspraak dulde, ‘en zeg meneer Fischer dat John me eindelijk gevonden heeft en dat hij twee vriendjes bij zich heeft.’